

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/61074>

Please be advised that this information was generated on 2017-02-07 and may be subject to change.

Carel Jansen, 29 juli 2004

Signalering

Carstens, W.A.M. (2003). *Norme vir Afrikaans. Enkele riglyne by die gebruik van Afrikaans* (vierde, hersiene en opgedateerde uitgawe). Pretoria: Van Schaik.

Carstens, W.A.M. (1997). *Afrikaanse tekslinguistiek: 'n Inleiding*. Pretoria: Van Schaik.

Sinds Zuid-Afrika een democratie is geworden en de apartheid is afgeschaft, is de positie van het Afrikaans drastisch veranderd. Met de invoering van de nieuwe grondwet is de taal die tot het begin van de jaren negentig een dominante positie had in politiek, zakenleven, onderwijs en media, niet meer dan een van de elf officiële talen van het land geworden. Binnen die elf talen is de positie van het Engels steeds sterker aan het worden: zeker in de politiek bijvoorbeeld is het Engels in Zuid-Afrika tot de lingua franca uitgegroeid. Maar het zou een vergissing zijn om te menen dat de rol van het Afrikaans daarmee zo ongeveer is uitgespeeld en dat de taal geen toekomstmogelijkheden meer zou hebben. Volgens de meest recente officiële gegevens komt het Afrikaans wat sprekersaantallen betreft met ongeveer 6 miljoen moedertaalsprekers (blanken en kleurlingen) op een totaal van ongeveer 45 miljoen Zuid-Afrikanen op de derde plaats, na de zogenoemde *zwarte talen* isiZulu en isiXhosa, maar ruim voor het Engels, dat het als moedertaal van ongeveer 3.7 miljoen Zuid-Afrikanen (vrijwel allemaal blank) met een gedeelde vijfde plaats moet doen. Het Afrikaans speelt niet alleen een rol in de communicatie van haar moedertaalsprekers. In Zuid-Afrika zijn er ook ongeveer 10 miljoen tweedetaalsprekers van het Afrikaans (cf. K. Groeneboer (1997) in *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans*).

Hoewel er aan het Afrikaans door het apartheidsverleden voor velen, binnen en buiten Zuid-Afrika, nog onaangename associaties gekoppeld zijn, kan worden vastgesteld dat het ook de taal is die binnen alle etnische groeperingen door aanzienlijke groepen gesproken of op zijn minst begrepen wordt, die nog steeds in een groot deel van het zakenleven wordt gebruikt, en die in de gedrukte media, in de literatuur en in de podiumkunsten zeer prominent aanwezig is. Ook wordt het Afrikaans, naast het Engels natuurlijk, anno 2004 nog volop gehanteerd in het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, waarin gelukkig op alle universiteiten nu ook niet-blanke studenten en docenten participeren. Zoals president Mbeki zei bij de aanvaarding van zijn eredoctoraat aan de Universiteit van Stellenbosch in het begin van dit jaar: "Afrikaans is now a liberated language".

Het is zo gezien dan ook niet verwonderlijk dat over taalbeheersing of communicatiekunde, een relatief nieuw vakgebied binnen de Zuid-Afrikaanse context, (ook) in het Afrikaans gepubliceerd wordt. Dat mag blijken uit de literatuurlijst bij het overzichtsartikel over ontwikkelingen op dit terrein van De Stadler & Basson in dit tijdschrift (25, 4, 2003), en ook het in 1997 verschenen handboek van Carstens over tekstlinguïstiek is in het Afrikaans geschreven. Carstens wilde blijkens zijn voorwoord een algemene inleiding in de tekstlinguïstiek presenteren gebaseerd op het werk van onder meer Halliday & Hasan (1976) en De Beaugrande & Dressier (1981), en hij wilde tegelijk een tekstgerichte taalkundige benadering van het Afrikaans introduceren - dat alles in de hoop dat hij "ten minste sal reg kry om u te laat begryp dat die tekslinguïstiek groot navorsingsopwinding meebring en besondere navorsingspotentiaal inhou." Of hij daarin geslaagd is laat zich eigenlijk alleen goed beoordelen bij gebruik van het boek in de onderwijssituaties waarvoor het bedoeld is. Los daarvan is het vooral een ver vertakte en

overvloedig met citaten geardeerde opsomming van begrippen en noties die in tekstlinguïstisch werk van anderen geïntroduceer is. Dat maak die nuuswaarde van *Afrikaanse teklinguïstiek: 'n Inleiding* voor Nederlandse vakgenote nie erg groot.

Interessanter wellicht, is dit vanuit een ander perspektief, is een normatiewe handboek van Carstens waarvan in 2003 een herziene herdruk verskyn: *Norme vir Afrikaans. Enkele riglyne by die gebruik van Afrikaans*. Waar Nederlandstalige taalkundige en taalbeheersers nogal huiverig is as dit gaan om normatiewe uitsprake oor die taalgebruik, ook as daar in die maatskaplike debat eksplisiet om word gevra (zie die reente discussie oor die toelaatbaarheid van konstruksies as 'een mooie huis'), bestaan er by Carstens en sy Suid-Afrikaanse kollega's binne die *Taalkommissie* en die *Nasionaal Liggaam vir Afrikaans* minder aarzeling om knope deur te hakke en aanwysings te gee. Hoewel ook Carstens in die eerste hoofstuk van sy handboek bewus toon dat deskripsie en nie preskripsie die hoofsaak van die taalkundige is, stel hy daar tog ook dat die taalkundige "juis die geskikte persoon is (op grond van opleiding en ervaring) om die nodige oordele te vel" (p. 19). Dat taalkundige volgens Carstens by uitstek geskik is om preskriptiewe uitsprake te doen, beteken nog nie dat se die gezag en die invloed hebben die se volgens hem verdien: "In Afrikaans die taalkundige [...] helaas maar min 'mag' in hierdie verband." (p. 14). Byzonder afwijzend laat hy se met name uit oor die frequente gebruik van rechtstreeks uit die Engels oorgeneemde woorde en uitdrukkinge in die hedendaagse Afrikaans. 'Commitment', 'Die profie ken al die facts', 'Moenie panik nie', en 'Ek kan nie meer cope nie': dit is Carstens allemaal een doorn in die oog. Dit volgens Carstens vaak gehoorde teenargument dat dit soort taalgebruik die gevolg is van die ontbreken van geskikte uitdrukkinge in die Afrikaans, wys hy van die hand. Die uitdrukkinge kom er nie in die Afrikaans omdat die taalgebruikers se die kans nie gee se om te ontwikkel. Die oplossing ligt dan ook voor die hand: "Taalbewuste gebruikers sal wel aktief meewerk om geskikte Afrikaanse vorme hiervoor te help ontwikkel én vestig." (p. 319). Met so'n oproep om die eie taal te beskerm hoef se as taalkundige in die Nederlandse taalgebied anno 2004 nie aan te kom.

Hoe voelbaar die historiese bande tussen die Nederlands en die Afrikaans nog steeds mogen is, die maatskaplike en taalpolitieke konteks is so verskillend dat een familiebezoek tot flinke verrassings kan lei. *Norme vir Afrikaans* gee Nederlandstalige taalbeheersers daarvan een voorproefje.